

Plan för arbetet mot våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck

2023–2026

INNEHÅLL

Sammanfattning	3
Syfte	4
Bakgrund	4
Ansvar	5
Lagstadgat ansvar	5
Ansvarsfördelning	5
Planens inriktning	6
Planens fokusområden	6
Utvecklingsbehov i Lomma kommun	7
Planens inriktningsmål	8
Våldets uttryck och definition av våld i nära relation	10
Särskilt sårbara grupper	11
Personer som utövar våld	12
Föräldrar och omsorgspersoner som använder våld mot barn och/eller låter barn bevittna våld	12
Våld i partnerrelationer	12
Hedersrelaterat våld	13
Våldets konsekvenser	14
Fysiska, psykiska och sociala konsekvenser	14
Konsekvenser för barn som utsätts för och/eller bevittnar våld	14
Konsekvenser av hedersrelaterat våld och förtryck	14
Eftervåld	14
Samhällsekonomiska konsekvenser	14
Referenser	15

SAMMANFATTNING

Plan för arbetet mot våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck 2023–2026 beskriver målsättningar för hur socialnämndens verksamheter i Lomma kommun ska arbeta för att förebygga och motverka våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck. Planen avser arbetet mot våld och förtryck riktat mot både barn och vuxna.

I planen beskrivs utvecklingsbehov utifrån situationen och behov i Lomma kommun liksom inriktningsmål framtagna utifrån dem.

Planen beskriver även hur våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck kan ta sig uttryck, särskilt sårbara grupper och våldets konsekvenser.

Planen fastställs av socialnämnden i Lomma kommun och gäller för nämndens verksamheter under perioden 2023–2026.

SYFTE

Syftet med *Plan för arbetet mot våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck 2023–2026* är att beskriva hur socialnämnden i Lomma kommun ska arbeta för att förebygga, upptäcka och hantera våld i nära relationer och hedersrelaterat våld.

Planen upprättas som ett steg i att motverka våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck i Lomma kommun 2023 till 2026.

Planen omfattar våld och förtryck riktat mot både barn och vuxna.

BAKGRUND

Socialnämnden i Lomma kommun vill med *Plan för arbetet mot våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck 2023–2026* verka för ett samhälle där alla kan leva fritt från hot, våld och förtryck. Ingen ska behöva uppleva våld i nära relationer eller hedersrelaterat våld. Det handlar om att skapa ett samhälle där människor kan känna sig trygga oavsett kön, ålder, etnicitet, religion, funktionsförmåga eller sexuell läggning. Denna rättighet är grundläggande för att upprätthålla jämställdhet och jämlikhet i samhället.

Att leva ett liv utan rädsla, hot och våld från närstående är en grundläggande mänsklig rättighet. Kommunen har en lagstadgad skyldighet att skydda alla brottsoffer, särskilt kvinnor och barn som utsätts för våld.¹

Den 1 november 2022 trädde nya föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2022:39) om våld i nära relationer i kraft. Författningen gäller för socialtjänstens, hälso- och sjukvårdens och tandvårdens arbete med våld i nära relationer. Författningen har reviderats utifrån vad som framkommit i Socialstyrelsens uppföljningar av SOSFS 2014:4, men också utifrån ny lagstiftning som trätt i kraft om socialnämndens ansvar för våldsutövare² samt nya bestämmelser vad gäller hälso- och sjukvårdens ansvar att särskilt beakta barns behov av information, råd och stöd om barnets förälder eller någon annan vuxen som barnet varaktigt bor tillsammans med utsätter eller har utsatt barnet eller en närstående till barnet för våld eller andra övergrepp.³

Även den nya sekretessbrytande bestämmelsen som gör det möjligt för socialtjänsten och hälso- och sjukvården att under vissa förutsättningar lämna uppgifter till Polismyndigheten i syfte att förebygga att det begås allvarligare vålds-, frids-, eller sexualbrott mot närstående har beaktats i revideringsarbetet.⁴

Syftet med den nya författningen är att höja kvaliteten i stödet till våldsutsatta barn och vuxna samt barn som bevittnat våld och att stödja våldsutövare att upphöra med våldet. Utifrån den nya föreskriften har Socialstyrelsens handbok om våld i nära relationer uppdaterats. Den nya versionen av handboken publicerades den 28 juni 2023.

ANSVAR

Lagstadgat ansvar

Planen syftar till att socialnämndens verksamheter ska fullfölja sina skyldigheter enligt följande:

Socialtjänstlagen

5 kapitel 11 § Till socialnämndens uppgifter hör att verka för att den som utsatts för brott och dennes närstående får stöd och hjälp.

Socialnämnden ska särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation.

Socialnämnden ansvarar för att ett barn, som utsatts för brott, och dennes närstående får det stöd och den hjälp som de behöver.

Socialnämnden ska också särskilt beakta att ett barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående är offer för brott och ansvarar för att barnet får det stöd och den hjälp som barnet behöver.

5 kapitel 11 a § Till socialnämndens uppgifter hör att verka för att den som utsätter eller har utsatt närstående för våld eller andra övergrepp ska ändra sitt beteende.

Samtliga verksamheter inom Individ och familjeomsorg ska ha kunskap om det lagstadgade ansvaret i socialtjänstlagen 5 kap 11§ SoL rörande brottsoffer.

När socialnämnden fullgör uppgiften ska nämnden särskilt beakta säkerheten för den som utsätts eller har utsatts för våld eller andra övergrepp och dennes närstående.

14 kapitel 1 § Alla som arbetar med barn har en skyldighet att anmäla till socialtjänsten om de känner oro för att ett barn far illa.

Patientsäkerhetslagen

6 kapitel 5 § Hälso- och sjukvårdspersonalen ska i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs. I fråga om utlämnande av uppgifter gäller de begränsningar som följer av 12–14 §§ och av offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Hälso- och sjukvårdspersonalen ska särskilt beakta ett barns behov av information, råd och stöd om barnets förälder eller någon annan vuxen som barnet varaktigt bor tillsammans med (...) utsätter eller har utsatt barnet eller en närstående till barnet för våld eller andra övergrepp.

Lag om Förenta nationernas konvention om barns rättigheter (Barnrättslagen)

§ 6 Barn har rätt till liv, överlevnad och utveckling.

§ 9 Barn har rätt till goda relationer till båda föräldrarna, utom när det strider mot barnets bästa.

§ 19 Barn ska skyddas från alla former av våld.

§ 39 Barn som har utsatts för våld har rätt till insatser och rehabilitering.

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer (HSLF-FS 2022:39)

Enligt Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd ska socialnämnden fastställa mål för arbetet med våldsutsatta, barn som bevittnat våld och våldsutövaren samt beskriva när och hur målen ska uppnås.⁵ Socialnämnden ska även enligt dessa föreskrifter fastställa var i verksamheten ansvaret ligger för att utreda, fatta beslut i och följa upp ärenden för ovan målgrupper. I de nya föreskrifterna ställs krav på att socialnämnden har fastställt rutiner för när och hur personalen ska ställa frågor om våld.

- Socialnämnden ska erbjuda våldsutsatta barn och vuxna insatser på kort och lång sikt.
- Socialnämnden ska även erbjuda våldsutövande barn och vuxna insatser (6 kap HSLF-FS 2022:39)

Ansvarsfördelning

Socialnämndens verksamhet Individ- och familjeomsorg (IFO) har i uppdrag att samordna genomförandet och uppföljningen av planen. Varje avdelning inom socialnämndens ansvarsområde ansvarar för att ta fram en årlig aktivitetsplan och genomföra insatser i enlighet med sitt uppdrag.

PLANENS INRIKTNING

Planens huvudsakliga målsättning är att motverka våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck. Planen beskriver inriktningen för socialnämndens arbete för att förebygga, upptäcka och hantera våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck.

Planen baseras på *Nationell strategi för att bekämpa mäns våld mot kvinnor⁶ och utgår från Socialstyrelsens föreskrift och allmänna råd om våld i nära relationer.*⁷

Planen utgår även utifrån lokala utvecklingsbehov i Lomma kommun. Dessa har kartlagts utifrån intervjuer med tjänstepersoner inom socialförvaltningen och förvaltningen för utbildning, kost, kultur och fritid. I arbetet med att uppfylla planens mål ska aktuell lagstiftning och föreskrifter följas.

PLANENS FOKUSOMRÅDEN

Planen har fokus på nedanstående former av våld:

● Våld i nära relation

Är ett samlingsbegrepp för våld i flera olika relationer och situationer. Våldet utövas av någon som den utsatta har, eller har haft, en relation till. Det kan handla såväl om partner eller före detta partner, föräldrar, syskon, barn eller annan närstående.

● Barn som upplever våld

Omfattar barn och unga som utsätts för våld av någon de står i beroendeställning till. Det kan också handla om sexuellt våld eller trakasserier från utomstående. Barn som ser, hör eller på annat sätt förstår att våld förekommit mot någon närstående räknas också som utsatta för våld. Barn kan utsättas för alla former av våld.

● Hedersrelaterat våld och förtryck

Kännetecknas bland annat av patriarkala värden och strukturer samt att individens intressen är underordnade kollektivet. Individens sexualitet, val av partner och övriga agerande uppfattas som allas angelägenhet och påverkar i hög grad hela familjens rykte. Kvinnlig könsstympning är en form av hedersförtryck som bland annat syftar till att begränsa flickan/kvinnans sexualitet. Begränsningar, kontroll och våld används både för att förhindra att den enskilde bryter mot gruppens normer och för att bestraffa den som begått en handling som anses olämplig. Hedersnormer börjar när barnen är små och pågår under hela livet.

Utvecklingsbehov i Lomma kommun

Arbetet med planens genomförande ska utgå från behoven och situationen i Lomma kommun. Utvecklingsbehov ska beaktas liksom kommunens möjligheter att arbeta för förändring.

Strukturella utmaningar och möjligheter

Våld och förtryck förekommer i alla samhällsklasser och bland människor med olika bakgrund, kön, ålder, funktionalitet och sexuell läggning. Strukturella faktorer kan bidra till att öka risken för denna våldsproblematik. I Lomma kommun har invånarna generellt sett en stark socioekonomisk ställning med låg arbetslöshet och hög utbildningsnivå, vilket kan betraktas som skyddsfaktorer mot våld i nära relationer. Riskfaktorer i sammanhanget kan vara de höga bostadspriserna i kommunen och den låga andelen hyresrätter. Detta kan skapa svårigheter att hitta en ny bostad i kommunen efter en separation, vilket i sin tur kan leda till att par stannar kvar i en relation av ekonomiska skäl och/eller för att upprätthålla en social fasad.

Utveckla upptäckande och förebyggande arbete

Våld som drabbar medborgare i kommunen måste upptäckas i tid. Socialnämnden behöver utveckla det upptäckande och förebyggande arbetet. En del av arbetet är att sprida information till medborgarna för att öka medvetenheten om att våld i nära relationer kan ta sig olika uttryck och informera om vad hedersrelaterat våld och förtryck innebär. Genom att öka kunskapen kan verksamheten bättre identifiera och agera mot dessa former av våld men också få fler att söka hjälp.

Insatser till enskilda och grupper

Alla som har blivit utsatta för våld i en relation har rätt till stöd och skydd från samhället. Det är särskilt viktigt att uppmärksamma grupper där samhällets skydd inte alltid är tillräckligt anpassat, till exempel barn, personer med funktionsnedsättning och äldre. Det är viktigt att ha en öppenhet för att en person kan ha flera sårbarheter samtidigt. I Lomma kommun erbjuds inte alla stödinsatser lokalt i kommunen, flertalet insatser samordnas av Lunds kommun. Personer med begränsade resurser kan ha svårare att ta sig till hjälp- och stödinsatser utanför kommunen. Socialnämnden ska erbjuda insatser till våldsutövare.

Öka kunskapen

Kunskap om våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck i socialnämndens verksamheter är en förutsättning för att utveckla och bibehålla intern samverkan. Kunskap är också en förutsättning *för bästa möjliga samverkan med övriga verksamheter i kommunen. Avsaknad av kunskap och systematiskt arbete försvårar arbetet med att uppnå planens mål. Låg kunskap riskerar också att leda till att våld inte upptäcks och hantearas.*

Intern och extern samverkan

För att effektivt bekämpa våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck är samarbete och samverkan avgörande. Genom att samverka, utbyta kunskap och kontinuerligt utveckla arbetet inom och mellan olika verksamheter i kommunen och med andra myndigheter och organisationer kan socialnämnden skapa en stark struktur av förebyggande arbete. Samverkan behöver utvecklas ytterligare för att förhindra våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck samt ge stöd till de som drabbas. Verksamheten ska dra nytta av den omfattande kunskap och erfarenhet som samverkansorganisationerna besitter. Samverkan är nödvändig oavsett vilken typ av våld det handlar om. Socialnämndens verksamheter ska anpassa samverkansformer och aktörer utifrån vilken målgrupp som påverkas.

Arbetsgivarperspektiv

Lomma kommun är en av kommunens största arbetsgivare. För att kunna ge ett jämställt och jämlikt bemötande till medborgare i kommunen behöver kommunens verksamhet kontinuerligt kompetensutveckla medarbetare kring normer och arbeta aktivt mot stereotypa föreställningar i verksamheterna. Kompetensen kring hur medarbetare ska agera vid misstanke om våld behöver öka.

Kommunen och socialnämndens verksamheter ska erbjuda anställda en trygg och jämställd arbetsmiljö. Bland medarbetarna i Lomma kommun kan det finnas både våldsutsatta och våldsutövare. Verksamheten har rutiner för att följa upp korttidsfrånvaro, eftersom det kan vara en indikation på ohälsa. Som chef behöver man veta hur man ska hantera situationen om en medarbetare avslöjar eller upptäcker att någon utsätts för våld.

PLANENS INRIKTNINGSMÅL

Inriktningssmålen gäller arbetet både mot våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck.

1 Socialnämnden bedriver ett verkningsfullt våldsförebyggande arbete.

Genom att:

● Utveckla det förebyggande arbetet

Socialnämnden ska utveckla det systematiska förebyggande arbetet. I arbetet ingår att tillgängliggöra och sprida information om våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck. Verksamheten ska dra nytta av den kunskap och erfarenhet samt resurser som samverkansorganisationer, myndigheter och civilsamhälle besitter.

Utmana normer

● Socialnämnden ska aktivt arbeta för att förändra normer och attityder som normaliserar våld och förtryck. Arbetet ska genomföras både i öppna verksamheter som möter medborgarna och inom nämndens egen organisation. Verksamheten ska fokusera på att utmana destruktiva normer kring maskulinitet och femininitet, åldersnormer och andra värderingar och normer som rättfärdigar maktmissbruk, diskriminering, ojämställdhet, hedersförtryck, homofobi och våldsbejakande tankesätt och handlingar. Verksamheten ska sträva efter att engagera pojkar och män mer aktivt i arbetet mot våld och förtryck. Verksamheten ska även utmana normer kring upplevd stigmatisering vid kontakt med socialtjänsten av olika skäl.

Satsa på kompetensutveckling

● Medarbetare inom socialnämndens ansvarsområde ska kontinuerligt kompetensutvecklas om olika former av våld och hur de samspelar. Kompetensutveckling ska riktas till olika yrkesgrupper utifrån respektive uppdrag.

● Utveckla verksamhetsspecifika handlingsplaner

Verksamheter inom socialnämndens ansvarsområde ska arbeta fram verksamhetsspecifika handlingsplaner utifrån planen. Aktiviteter ska utformas inom planens samtliga inriktningssmål.

2 Verksamheten inom socialnämndens ansvarsområde ska upptäcka våld och kunna agera.

Genom att:

● Systematiskt arbeta med att upptäcka våld

Medarbetare som möter medborgare ska kunna känna igen tecken på våld, ha kunskap om särskild riskutsatthet, känna sig trygga i att ställa frågor om våld och kunna hänvisa till stödinsatser. Som arbetsgivare ska verksamheten säkra att medarbetare har relevant kompetens för att kunna agera vid misstanke om våld.

● Uppmärksamma barn som lever med våld

Barn som utsatts för eller bevittnat våld ska särskilt uppmärksammas. Samtliga medarbetare och chefer i socialnämndens verksamheter har anmälningsplikt om barn far illa och ska ha kunskap om rutiner och ansvarsfördelning.

3 Socialnämndens verksamheter arbetar aktivt med att förhindra att våld upprepas.

Genom att:

- **Säkerställa att våldsutövare erbjuds stöd**

Socialnämnden ska aktivt arbeta för att motivera och påverka personer som använt någon form av hot eller våld att upphöra med sitt beteende. Vuxna som utsätter barn eller låter barn bevittna våld är särskilt viktiga att nå. Insatserna ska vara lättillgängliga och anpassas utifrån att enskilda våldsutövare behöver olika typer av stöd.

4 Socialnämnden erbjuder stöd utifrån den enskildes behov.

Genom att:

- **Prioritera stöd till barn som upplevt våld**

Barn som utsatts för eller bevittnat våld ska tidigt och skyndsamt få hjälp utformad efter barnets enskilda behov och situation. Information till barn ska anpassas utifrån individuella förutsättningar och barn ska göras delaktiga i utformandet av insatser. Barn som upplevt våld ska få långsiktigt stöd och hjälp.

- **Utveckla stöd- och skyddsinsatser till våldsutsatta**

Socialnämnden ska erbjuda våldsutsatta anpassat skydd och stöd oberoende av kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, sexualitet, etnicitet, religion, ålder och funktionalitet. Insatserna ska utformas med den enskilda medborgaren i centrum. Socialnämnden ska erbjuda våldsutsatta långsiktigt stöd för att gå vidare i livet.

5 Socialnämndens arbete sker i samverkan med övriga förvaltningar, myndigheter, civilsamhället och andra relevanta aktörer.

Genom att:

- **Systematisera samverkan**

Personer som utsätts för eller använder våld har ofta behov av insatser och kontakt med flera myndigheter och organisationer. Verksamheten ska arbeta för att upprätta ett systematiskt samverkansarbete utifrån behov och ändamål. Myndigheters och organisationers kunskap och erfarenhet ska tas tillvara i utvecklingen av arbetet framåt.

Vad är våld?

Handlingar mot en annan person, som smärftar eller skadar, skrämmer eller kränker, eller får personen att göra eller avstå att göra någonting mot sin vilja.

Per Isdal

VÅLDETS UTTRYCK OCH DEFINITION AV VÅLD I NÄRA RELATION

Våld i nära relation kan ta sig många olika uttryck och handlar ofta om att utöva makt och kontroll. Våld kan beskrivas som:

”Handlingar mot en annan person, som smärftar eller skadar, skrämmer eller kränker, eller får personen att göra eller avstå att göra någonting mot sin vilja”⁸.

Våld i nära relation är när en person blir utsatt för olika typer av våld såsom hot, fysiskt våld, psykiskt våld eller sexuellt våld. En närstående relation inbegriper en nära och förtroendefull relation. Närstående kan vara till exempel en partner eller före detta partner, föräldrar, syskon eller barn. Vem som betraktas som närstående kan variera från individ till individ.

Flertalet våldshandlingar är brott enligt lag,⁹ men socialnämnden kan även ofta behöva ta hänsyn till och beakta kränkningar som inte är ett brott. Detta för att förebygga och upptäcka våld och för att ge ett heltäckande stöd till våldsutsatta vuxna och barn samt barn som upplevt våld.¹⁰

Olika uttryck för våld i nära relation:¹¹

- **Fysiskt våld** kan beskrivas som allt våld som riktas mot en person kroppsligen. Våldet kan ske med eller utan tillhyggen/vapen och bestå av allt från knuffar, att bli fasthållen, dragen i håret, slagen eller sparkad till mord.
- **Sexuellt våld** kan handla om våldtäkt eller andra påtvingade sexuella handlingar. Även sexuella handlingar eller beröring som den utsatte inte samtyckt till räknas till sexuellt våld, likaså att tvingas titta på porr.
- **Psykiskt våld** kan handla om direkta eller indirekta hot, verbala kränkningar eller förlöjligande. Även våld eller hot om våld mot anhörig eller husdjur kan räknas till den psykiska utsattheten.

- **Ekonomiskt och materiellt våld** handlar om att förstöra någons ägodelar eller ta kontrollen över gemensamma medel, så att den utsatta inte har tillgång till dem. Det kan även innebära att ta lån i någon annans namn eller skuldsätta någon.
- **Latent våld** är vetskapen om att det finns ett våldskapital, det behöver inte uttryckas. Den utsatta vet att det finns en överhängande risk att utsättas för våld.
- **Försummelse** är att inte ge en person den omsorg som den behöver, till exempel genom att medvetet undanhålla medicin, strunta i att ge mat eller annan hjälp i vardagen som den utsatta är beroende av.
- **Digitalt våld** är att utsätta någon på nätet, genom telefon eller annan digital plattform, sprida – eller hota – att sprida information, rykten, sexuella bilder eller annat via exempelvis social media. Det kan också vara att förmå någon att utföra handlingar framför en webbkamera. Att kapa digitala konton, tvinga till sig koder, eller förfölja någon digitalt innefattas också. Många barn och unga spenderar stor del av sin tid i digitala kanaler vilket innebär en ökad risk för digitalt våld.

Särskilt sårbara grupper

Alla kan utsättas för våld i nära relation eller utöva våld, men våldsutsattheten ser olika ut. Generellt är kvinnor och flickor mer utsatta för våld i nära relationer medan män oftast är de som utövar våld.¹² När det gäller våld i nära relationer lyfts några grupper fram som särskilt utsatta. Det är viktigt att tänka på att en person kan ha flera typer av utsatthet samtidigt.

I samhället råder normer kring vem som blir utsatt och vem som använder våld. Den typen av föreställningar kan försvåra för individer som bryter mot normen att söka och få rätt hjälp och stöd. Följande grupper uppmärksammas som särskilt utsatta och i behov av särskilt samhällsstöd:

Barn

Våld i nära relationer sker oftast i hemmet där det saknas utomstående vittnen. Barn som lever i familjer där det förekommer våld riskerar inte bara att skadas i stunden, utan även allvarlig psykisk och fysisk ohälsa på sikt. Barn som upplever våld mellan de vuxna i familjen är i högre grad själva utsatta för direkt våld.¹³ Konflikter och oenighet kring vårdnad, boende och umgänge är en allvarlig riskfaktor för att barn ska uppleva och/eller utsättas för direkt våld. Barn är också en särskilt utsatt grupp då de många gånger har små möjligheter att påverka sina egna liv. Barn är starkt beroende av att vuxna uppmärksammar eventuell utsatthet och behov av hjälp.

Att utsätta barn för att bevittna våld i nära relationer har tidigare inte varit brottsligt enligt lag. 1 juli 2021 infördes en ny bestämmelse i brottsbalken om det nya brottet barnfridsbrott. Det är nu straffbart att utsätta barn för att bevittna vissa brottsliga gärningar i en nära relation, till exempel vålds- och sexualbrott. Barnfridsbrott ska kunna ge fängelse i upp till två år. Ett grovt barnfridsbrott ska kunna ge fängelse i upp till fyra år. Att ha bevittnat våld innefattar i detta sammanhang även när barnet inte sett, men *hört* våldet. Det finns inget krav på att barnet förstår att det som hänt är brottsligt eller att barnet kan ge uttryck för vad hen sett eller hört¹⁴.

Ungdomar och unga vuxna

Våld i nära relationer förekommer bland ungdomar och unga vuxna och skiljer sig inte från vuxnas relationer, men unga lever under andra förutsättningar som kan påverka utsattheten. Flickor och unga kvinnor är särskilt utsatta för sexuellt våld.¹⁵ Pojkar och unga män kan ibland vara både offer och våldsutövare. Ur en hederskontext kan de till exempel tvingas bevaka sin mamma, sina systrar eller andra familjemedlemmar.

Äldre

Våld bland äldre har länge varit osynligt i den offentliga debatten. Våldet slutar inte existera med åldern och äldre kan, precis som yngre, leva i en parrelation där våldet funnits under många år. Både äldre män och kvinnor utsätts för våld i nära relationer, men det är nästan enbart kvinnor som utsätts för sexuellt våld.

Med hög ålder följer ofta ett ökat beroende av omgivningen. Beroendet är en riskfaktor när det handlar om att utsättas för våld, och möjligheten att ta sig ur en destruktiv relation minskar. Många äldre vårdas av partner eller annan närstående och står i stark beroendeställning till dem. Personer med demenssjukdom löper dubbelt så stor risk att utsättas för vanvård av anhörigvårdare.¹⁶

Personer med funktionsnedsättning

Personer med funktionsnedsättningar drabbas oftare och mer allvarligt av våld. Barn med funktionsnedsättningar löper två till fem gånger högre risk att bli utsatta för olika typer av våld.¹⁷ Det specifika behovet av insatser påverkas av vilken eller vilka funktionsnedsättningar personen har. Precis som äldre personer kan personer med funktionsnedsättningar vara beroende av sin omgivning och riskera att utnyttjas för andras vinning. Det kan vara särskilt svårt att be om hjälp om våldet utövas av en närstående som är personlig assistent.¹⁸

Hbtqia+-personer

Flera forskningsstudier har visat att hbtqia+-personer (till exempel homosexuella, bisexuella, transpersoner, queerpersoner, intersexpersoner och asexuella personer) oftare drabbas av både partnervåld och sexuellt våld än heterosexuella personer, oavsett typ av relation.

Särskilt bisexuella kvinnor har identifierats som extra utsatta för partnervåld.¹⁹ Transpersoner som har erfarenhet av sex mot ersättning och människohandel för sexuella ändamål är särskilt sårbara för våld.²⁰

Personer som utövar våld

Människor som utövar våld och förtryck utgör ingen enhetlig grupp; de finns överallt i samhället. Det finns många olika skäl till att någon tar sig rätten att hota, misshandla och förtrycka andra. Det kan vara relaterat till personliga problem, normer och attityder som rättfärdigar deras handlingar, eller en önskan att uppnå egen vinning, både känslomässigt och ekonomiskt. Till viss del kan motiven vara liknande oavsett vilken typ av våld det handlar om, men det finns också vissa skillnader.

Föräldrar och omsorgspersoner som använder våld mot barn och/eller låter barn bevittna våld

Både kvinnor och män kan utöva olika sorters våld mot barn. När föräldrar befinner sig i svåra livssituationer och upplever känslor av vrede, frustration eller maktlöshet kan det resultera i att de använder våld. Faktorer som ekonomisk utsatthet, konflikter vid separation angående boende och umgänge, stress och påtryckningar från omgivningen spelar en roll. Risken ökar också om föräldrarna lider av psykiska störningar, aktivt missbruk eller har kognitiva funktionsnedsättningar.²¹ Attityder gentemot barn och föräldraskap samt egna upplevelser av våld under uppväxten påverkar också beteendet. Vuxna som tillåter att barn bevittnar våld mot närstående har ofta bristande insikt eller förståelse för konsekvenserna för barnen. De är mer fokuserade på sina egna behov.²²

Våld i partnerrelationer

De som utövar våld finns inom alla samhällsklasser. Forskare har observerat att syftet med våldet kan variera hos våldsutövarna. Våldet delas upp i situationsbundet partnervåld och makt- och kontrollvåld. Det situationsbundna våldet utövas av personer av alla kön och uppstår som ett resultat av svårigheter att hantera konflikter och ilska.

Makt- och kontrollvåld utövas främst av män och är ofta kopplat till kvinnofientliga attityder. Det används som ett medel för att uppnå dominans över en partner. Majoriteten av kvinnorna som söker skydd i skyddade boenden har blivit utsatta av en man med starkt kontrollbehov. Det är vanligt att de som utövar våld själva har upplevt våld under sin uppväxt.²³

Hedersrelaterat våld

Hedersrelaterat våld är oftast kollektivt sanktionerat, vilket innebär att handlingarna godkänns av flera personer. Det kan även involvera flera förövare. De som utövar hedersrelaterat våld och förtryck betraktar det ofta som en legitim och nödvändig åtgärd för att skydda familjens heder och släktens sociala överlevnad.²⁴ Män utgör huvuddelen av de som döms för hedersrelaterat våld, men kvinnor spelar också en betydande roll i förtrycket.²⁵

Hedersrelaterat våld grundar sig på föreställningen att en familjs heder främst är beroende av hur flickor och kvinnor i familjen beter sig. Men även pojkar och män kan skada familjens heder genom att avvika från de strikt definierade könsrollerna. Förlusten av heder kan få allvarliga konsekvenser för en familj, både socialt och ekonomiskt. Därför kan rädslan för att förlora hedern eller uppfattningen att den redan har förlorats leda till drastiska våldshandlingar.

Det finns olika beteenden som betraktas som hederstörande. De mest tydliga överträdelserna av hedersnormer är sex före äktenskapet eller att en gift kvinna inte uppför sig på ett "kyskt" sätt. För att skydda familjens heder kontrolleras den kvinnliga sexualiteten. Detta sker exempelvis genom kontroll av klädsel, begränsningar av sociala kontakter och bekantskaper.

Hedersrelaterat våld kan ta olika uttryck och sträcka sig från begränsningar av vardagliga val till ett liv under extrem kontroll. Det kan involvera fysiska bestraffningar och i värsta fall leda till mord. Våldet liknar på många sätt våld i nära relationer och kan omfatta olika former såsom psykiskt, fysiskt, socialt, sexuellt och materiellt våld. Specifika uttryck för hedersrelaterat våld inkluderar könsstympning, barnäktenskap och tvångsgifte. Det kan också innebära att en person tvingas lämna landet för att bli bortgift eller "uppfostrad" någon annanstans.

Hedersrelaterat våld drabbar inte bara flickor och kvinnor utan även pojkar och män kan vara offer för det. Deras livsval kan vara begränsade, särskilt när det gäller val av partner. De kan också tvingas att kontrollera sina syskon eller andra kvinnliga släktingar.

Hbtqia+-personer är särskilt utsatta inom en hederskontext eftersom det betraktas som skamligt att inte passa in i de traditionella könsrollerna. Det kan handla om vilka personer man blir förälskad i eller vem man vill vara som individ. Föräldrar eller släktingar kan se så kallade omvändelseförsök som en åtgärd för att återställa eller skydda hedern när de upptäcker att en familjemedlem till exempel är homosexuell. Det innebär att personen ska omvändas till att bli heterosexuell, till exempel genom att genomgå en religiös ritual eller genom att tvinga personen att gifta sig med någon av motsatt kön. Detta kan ske i Sverige eller utomlands.

Också intellektuellt funktionshindrade personer utgör en speciellt utsatt grupp inom en hederskontext. Funktionshindret kan anses som en skam i familjen. Det kan till exempel leda till att familjen försöker dölja funktionshindret genom ett tvångs-äktenskap.²⁶

Våldets konsekvenser

Våld i nära relationer kan få särskilt allvarliga konsekvenser när förövaren är någon som den utsatta personen känner och har förtroende för. När våldet sker inom hemmet, våldsutövaren är bekant och ingen annan får kännedom om det, kan man tala om ett "tillitsbrott". Detta kan leda till att den utsatta personen håller sitt lidande för sig själv och inte berättar för andra, vilket i sin tur kan påverka den utsattas behov och liv i stort.

Fysiska, psykiska och sociala konsekvenser

Att vara utsatt för våld kan ge upphov till en rad fysiska och psykiska besvär och ohälsa, både på kort och lång sikt. Det kan inkludera akuta skador som kräver medicinsk vård och andra skador som kan vara kroniska, såsom smärta. Våldet kan även leda till psykiska konsekvenser såsom ångest, depression och posttraumatiskt stressyndrom.

Andra konsekvenser för den som är våldsutsatt kan inkludera ökad vaksamhet, självanklagelser, försämrade självkänsla, irritabilitet och svårigheter att koncentrera sig. Tankar om självmord och självmordsförsök kan också förekomma. Minnesproblem, förvirring och svårigheter att fatta egna beslut kan vara en del av bilden. Studier har visat att våldsutsatta kvinnor söker vård upp till fem gånger oftare för symtom som klassificeras som depression eller ångest jämfört med andra kvinnor. En hög konsumtion av alkohol och/eller droger kan också vara ett tecken på att vara utsatt för våld.²⁷

Våld kan också få sociala och ekonomiska konsekvenser för den som utsätts. Det kan handla om:

- problem med tilliten till sig själv och andra
- begränsad rörelsefrihet
- akuta bostadsproblem
- dyrare levnadsomkostnader
- skuldsatthet, orsakad av den som utövat våldet
- sjukskrivningar

Konsekvenser för barn som utsätts för och/eller bevittnar våld

Våldsutsatthet i hemmet påverkar barnets psykiska hälsa, med ökad risk för aggression, depression, ångest och oro. Barn bär med sig minnen av våldet som kan påverka dem negativt. De yngsta barnen är särskilt sårbara och har svårt att distansera sig från våldet. Upplevelser av våld kan även påverka hälsan på lång sikt, med ökad risk för psykiska och fysiska sjukdomar i vuxenlivet. Svåra barndoms-

upplevelser får negativa konsekvenser om de inte bearbetas. En svensk studie visar att både kvinnor och män som har upplevt sexuellt våld som barn har sämre hälsa i vuxenlivet än de som inte varit utsatta.²⁸

Konsekvenser av hedersrelaterat våld och förtryck

Konsekvenserna av hedersrelaterat våld och förtryck har många likheter med konsekvenserna av våld i nära relation. Liksom för personer utsatta för våld i nära relation leder hedersrelaterat våld och förtryck till fysiska, psykiska och sociala konsekvenser som beskrivs ovan. Hedersrelaterat våld och förtryck utövas i regel av ett kollektiv snarare än av en enskild individ. Våldet och förtrycket kan ta sig många uttryck och spänna över flera olika relationer i en familj, släkt eller nära krets. Uppbrott från en hederskontext försvåras av den kollektiva strukturen, det är inte bara en individ att bryta upp från. Den individ som bryter upp riskerar att förlora relationer i hela familjen och släkten.

Barn i en hederskontext befinner långt ner i maktordningen. I stället för att få mer frihet med stigande ålder blir barn i en hederskontext ofta mer kontrollerade i takt med att de blir äldre, inte minst när det gäller flickor. Barnen är i en beroendeställning till sina vårdnadshavare och har därför mycket små möjligheter att säga ifrån eller på annat sätt påverka sin situation. Konsekvenser för barn som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck kan exempelvis vara dåligt fysiskt och psykiskt mående samt låga eller uteblivna skolresultat.²⁹

Eftervåld

Våldet som fortsätter efter separation benämns som eftervåld och kan definieras som mönster av maktutövande, kontroll, hot, utpressning och trakasserier som fortsätter efter att relationen har avslutats. Ofta genom juridiska och ekonomiska medel, genom manipulation av myndigheter och i synnerhet genom att barn utsätts på olika sätt.³⁰

Samhällsekonomiska konsekvenser

Det mänskliga lidandet av våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck är stort. Det får också stora samhällsekonomiska konsekvenser genom kostnader för insatser inom hälso- och sjukvård, kommuner, statliga myndigheter, frivilligorganisationer samt kostnader för det produktionsbortfall som uppstår på grund av sjuklighet och dödlighet.³¹

REFERENSER

- 1 Jämställdhetsmyndigheten "Information om våldsutsatthet" hämtad 6 juli 2023,
<https://jamstalldhetsmyndigheten.se/mans-vald-mot-kvinnor/information-om-valdsutsatthet/>
- 2 5 kap. 11 a § socialtjänstlagen (2001:453).
- 3 5 kap. 7 § första stycket 4 hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), HSL och 6 kap. 5 § andra stycket
4 patientsäkerhetslagen (2010:659).
- 4 10 kap. 18 c § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).
- 5 2 kap 1 § Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer (HSLF-FS 2022:39)
- 6 Sveriges kommuner och regioner (2016/17:10) *En nationell strategi för att förebygga och
bekämpa mäns våld mot kvinnor.*
- 7 Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer (HSLF-FS 2022:39)
- 8 Isdal, Per. (2000) *Meningen med våld* Gothia Kompetens AB.
- 9 Brottsbalk (1962:700).
- 10 Socialstyrelsen (2016) *Våld - Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete
med våld i nära relationer.*
- 11 Malmö stad (2022) *Fri från våld – en gemensam angelägenhet.*
- 12 Socialstyrelsen (2016) *Våld - Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete
med våld i nära relationer.*
- 13 Socialstyrelsen (2016) *Våld - Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete
med våld i nära relationer.*
- 14 Nationellt centrum för kvinnofrid.
- 15 Brottsförebyggande rådet (2018) *Brott i nära relationer bland unga, kortanalys 6/2018.*
- 16 Socialstyrelsen (2016) *Våld - Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete
med våld i nära relationer.*
- 17 Stiftelsen allmänna barnhuset Stockholm, Jernbro & Jansson (2017) *Våld mot barn 2016.
En nationell kartläggning.*
- 18 Socialstyrelsen (2011) *Sällan sedda – utbildningsmaterial om våld mot kvinnor med funktions-
nedsättning.*
- 19 Nationellt centrum för kvinnofrid (2018) *Våld mot hbtq-personer – en forsknings- och kunskaps-
översikt* NCK-rapport 2018:1.
- 20 Västra Götalandsregionen, Göteborg Genväg till forskning. Hall, A (2020) *Våld i samband med
prostitution och människohandel för sexuella ändamål.*
- 21 Stiftelsen Allmänna barnhuset Stockholm (2020) Carolina Jernbro och Åsa Landberg, *Multiutsatta
barn – om barn som utsatts för flera typer av misshandel.*
- 22 Sveriges kommuner och regioner (2020) Eriksson M, Hultmann O, Svensson E, *Barn som upplever
våld – Att stödja barn och bedöma föräldrars omsorgsförmåga.*
- 23 Socialdepartementet SOU 2018:37 (2020) *Att bryta ett våldsamt beteende – återfallsförebyggande
insatser för män som utsätter närstående för våld.*
- 24 Socialstyrelsen (2021) *Bedömning av hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i nära relationer -
Stöd till socialtjänst och hälso- och sjukvård.*
- 25 Kriminalvården (2018) *Hedersrelaterat våld och förtryck – mot förbättrad kunskap om förövarna.*
- 26 Alpin, R (2016) Exploring the role of mothers in "honour" based abuse perpetration and the impact
on the policing response.
- 26 Socialstyrelsen "Hedersrelaterat våld och förtryck" hämtad 5 juli 2023, [www.socialstyrelsen.se/
kunskapsstod-och-regler/omraden/vald-och-brott/hedersrelaterat-vald-och-fortryck/](http://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/vald-och-brott/hedersrelaterat-vald-och-fortryck/)
- 27 Socialstyrelsen (2021) *Våld i nära relationer och heder – Ett utbildningsmaterial.*
- 28 Nationellt centrum för kvinnofrid (2014) *Våld och hälsa - En befolkningsundersökning om kvinnors
och mäns våldsutsatthet samt kopplingen till hälsa.*
- 29 Länsstyrelsen Östergötland (2022) *Myndighetsgemensam vägledning vid hedersrelaterad
brottslighet.*
- 30 Socionomen, Debatt: Det behövs åtgärder för att motverka eftervåld - Socionomen.
- 31 Häger Glenngård, A. Berglund, A. och Steen Carlsson K. SOU 2015:55. *Ekonomiska konsekvenser
av våld mot kvinnor: en kunskapsöversikt samt kostnadsberäkningar utifrån tre typfall.*

Socialförvaltningen
lomma.se